

פרשת אמור: לקראת יום הזכרון ויום העצמאות

פרשת אמור עוסקת ברובה הגדול במעגלי הקדושה הפנימיים של עם ישראל. דהיינו, אף על פי ש'כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה', והתורה ניתנה לכלל עם ישראל כדי שיהיו ל'ממלכת כהנים וגוי קדוש', ישנן מעלות ומעמדות בקדושה בתוך עם ישראל ובתורתו. מבחינת המקום – קיימת קדושה בסיסית של כל ארץ ישראל, פנימה ממנה ולמעלה הימנה קדושת ירושלים וקדושת המקדש, עד המקום המקודש מכל – פנים שבפנים, קודש הקודשים. מבחינת הזמן – השבת מקודשת משאר ימי החולין, ובשאר המועדים: קדושת יום טוב גדולה מקדושת חול המועד, ומעל כולם, קודש הקודשים, שבת שבתון – יום הכפורים. כך הדבר גם לגבי קדושת האדם, מעבר לקדושת כלל העדה נתייחדו הכהנים בקדושתם, ומתוכם – הכהן הגדול מאחיו. פרשת אמור נפתחת דיני קדושת מעמד הכהונה. עוברת לקדושת המקדש וקדשיו, ומקדישה פרק נכבד לקדושת השבת והמועדים, הקדושה שבזמן.

המכנה המשותף לכל פרשיות הקדושה הללו שהן מכילות מצוות מעשיות המיועדות לכוון את הקדושה ולשמרה. על הכהנים חלים דינים מיוחדים, בעיקר בתחום הזהירות מטומאה ומגבלות בתחום הנישואין. על המקדש והקדשים חלים דינים מיוחדים של שמירת הטהרה, זהירות מטומאה ובקרה ממומים. בשבתות ומועדים יש קרבנות מיוחדים ומצוות עשה ולא תעשה המעצבות את קדושת המועדים.

דיני הקדושה הללו יוצרים סייגים, מחיצות וגדרות. הם מבדילים את מעמד הכהונה משאר העם ואינם מאפשרים להם לשאת נשים 'מכל אשר בחרו'. הם מבדילים את הקרבנות, התרומות ושאר האוכלים של הקדושה משאר המזונות של החולין, והם מבדילים בין המועדים לשאר ימות השנה. אחד מן המאפיינים המובהקים של הקדושה, ואפשר שגם המשמעות המילולית הראשונית של הפעל 'קדש', הוא – הברלה, הפרשה והנזרות.

הגדרות והסייגים, החוצצים בין אדם לאדם, בין מעמד למעמד ובין אורח חיים אחד למשנהו אינם תמיד נוחים ונעימים, ולפעמים גם יוצרים מתחים קשים, אנושיים וחברתיים. איסור הכהן ליטמא למת גורם אי-נוחות כאשר מדובר בקרובי משפחה שעליו להשתתף עמהם באבלם. איסור הנישואין עם גרושה מונע לעתים מימוש של קשר שיכול היה להתפתח לנישואים משמעותיים ובעלי ערך. המגבלות על אכילת תרומה וקדשים בטהרה אינן מאפשרות לכהנים לשתף בסעודתם כל אדם מיראלי, ומצוות המועדים, בראשן איסור המלאכה, מונעות מלנצל את המועד בדרכים שעשויות להראות הולמות ונעימות למשפחה ולעדה החוגגת.

בלעדי הסייגים אין קדושה. ולכן, זהו מחיר שצריך לשלם על מנת ליצור אורח חיים, אקלים ואישיות של קודש בישראל. מי שכופר במושג הקדושה או בערכה, אינו יכול לסבול את הסייגים, ובצדק. לכן הוא 'מחלל זרעו בעמיו', או 'מבזה את המועדות'. הבעיה של עבירות אלו אינן רק החטא המסוים, אלא העובדה שהעובר עליהן מערער במעשיו אלו את מערכת הקדושה כולה. רק מי שמוצא טעם וערך בקיומה של קדושה בעולמו, מוכן לקבל מרצון את הגדרים והסייגים על אי-הנוחות הכרוכה בהם.

בימינו, קל יותר להסביר את ערך השבת והמועדים מאשר את קדושת הכהונה. שהרי את ערכן של השבת והמועד חש כל אדם בישראל. בין אם הוא שומר שבת כהלכתה ובין אם אינו מדקדק בכל מצוותיה. כל ישראל שותפים בהיבטים מסוימים של קדושת השבת והמועד, לפחות בהמנעות מעבודה רגילה בשבת וחג, ובקיום סממנים פולקלוריסטיים של המועדים. לא כן הדבר ביחס לקדושת הכהונה. מכיון שאין לנו מקדש ואין אנו רואים כהנים בעבודתם, אין תרומה טהורה ואין קרבנות – נשארת השמירה על סייגי הכהונה כגדר וחומה שאין מאחריה תוכן חיובי של קדושה ניכרת לעין. מתוך כך, התרעומת על איסור כהן וגרושה חמורה שבעתים מן התרעומת על הדרישה להמנע מחילול שבת, לכל הפחות בפרהסייה.

מן הראוי היה למצוא נתיבים לצקת תוכן חיובי במעמד הכהנים גם בהעדר מקדש. דומני שבעבר, במשפחות הכהונה, מלבד השמירה על הייחוס, היתה תודעת שליחות ברורה, שעליהם לגדל בניהם לתורה ולתעודה. הדבר ניכר גם בסטטיסטיקה: האחוז של הכהנים מבין תלמידי החכמים, מחברי הספרים ומנהיגי הקהל בדורות עברו, גדול משמעותית מן החלק של הכהנים באוכלוסייה היהודית הכללית. איני יודע עד כמה התודעה הזאת קיימת גם כיום במשפחות כהנים. ודאי שמידת המודעות לכך בציבור הכללי מעטה, אולם אפילו בחברה הדתית לא

מייחסים לכך חשיבות מיוחדת כבעבר. יתכן, שאילו היה ניכר שבמשפחות הכהנים קיימת יותר מחויבות לתורה ולקדושה, היה קל יותר לעכל גם את הסייגים וההגבלות החלות עליהם.

ומכאן למועדים שנתחדשו בדורנו. מתבאר מפרשת אמור, שאי אפשר לכוון קדושת מועד מבלי להטעינו במצוות עשה ולא-תעשה. מובן, שאין בכוחנו בדור הזה ליצור מצוות חדשות, אולם מנהגים – אפשר ואפשר. גם מועדים מאוחרים, שלא קיימים בתורה, כחנוכה ופורים או אפילו מועדים 'מנהגיים' כדוגמת ל"ג בעומר וט"ו בשבט, ניזונים מהלכות ומנהגים אופייניים להם, הנותרים להם את צביונם. הוא הדין גם ליום הזכרון ויום העצמאות. לא די בקביעה הכללית של היום ומתן שמו. חייבים להטעין אותו בתכנים מפורטים. יתכן, שזהו תהליך שיימשך דורות ואי אפשר להאיץ אותו באופן מלאכותי, אולם ודאי שגם אי אפשר לשבת בחיבוק ידיים ולחכות שהדברים יקרו מאליהם.

חלק ממנהגי הימים הללו נקבעו באופן ממלכתי וציבורי. הרבנות הראשית קבעה סדר תפילה ליום העצמאות, ובשל כך, לפחות בבית הכנסת, הוא מקבל צביון של מועד מובהק. מדינת ישראל הנהיגה צפירה ביום הזכרון, ומשהפכה זו למוסכמה כלל-ישראלית, הרי שיש בה גם ממד מצוותי-הלכתי. המחלל את קדושת הדומיה בצפירה, הוא מן הפורשים מדרכי ציבור ומחללי שם שמים, שתי עבירות שעונשן חמור ביותר, והרמב"ם מנה אותן בין העבירות שהדרך לשוב מהן בתשובה קשה במיוחד.

קיימים גם טקסים רשמיים היוצרים צביון ממלכתי של ימים אלו, אך רק חלק קטן מן הציבור משתתף בהם בפועל. יתכן, שבעידן תקשורת ההמונים יש משמעות מסוימת להשתתפות בטקס באמצעות התקשורת. אפשר לומר, שיש משפחות בישראל שיש להן כבר 'מנהג' לצפות בטקסי כניסת יום הזכרון והמעבר ליום העצמאות, ואחרים ש'מנהגים' לצפות בקביעות, מדי שנה בשנה, בחידון התנ"ך או בטקס חלוקת פרס ישראל. עד כמה שהדבר נשמע מוזר, יתכן שבתוך שניים או שלשה דורות, במשפחות שבהן המנהג הזה יישמר באדיקות, הוא יקבל מעמד רשמי של 'מנהג' שכדי לבטל אותו יהיה צורך בהפרת נדרים! גם אם לא נגיע לכך, זה מנהג שעשוי להחשב לבעל ערך לא פחות ממדורת ל"ג בעומר או סעודת הפירות בטו בשבט.

קיימים מנהגים הקרובים יותר לנוסח המסורתי של מועדי ישראל: ההליכה לבית העלמין להשתטח על קברי הקדושים שמסרו נפשם על קדושת השם ביום הזכרון. סעודת חג בליל יום העצמאות או ביומו, ו'זבח משפחה' שנעשה בחבורה או בקהל משפחה, 'צלי אש', שאינו קרבן ואין בו קדושה, אבל צביון של סעודת חג מיוחדת יש בו. כל אלה מתקבעים והולכים כמנהגים שעם הדורות, אם יזכנו ה', יתקדשו ויקדשו את הימים הללו כדרך שאירע במועדים וזמנים אחרים. עד שיקום בית דין הגדול בירושלים ויוכל לתקן תקנות המחייבות את כל האומה.

בנסיבות אלה, שבהן מנהגי הימים הללו אינם נקבעים על ידי גורם מחוקק עליון, מוטלת האחריות על עיצוב אופיו של החג על כל בית ומשפחה וקהילה בישראל. אין להתרשל מאחריות זו, וכל מי שענינו בראשו חייב ליטול אחריות ומתוך שותפות עם בני המשפחה ועם הקהילה, לתכנן בשום שכל את מסורת יום הזכרון ויום העצמאות לדור ולדורות.